

AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS, FENYEGETÉS ALAPKÉRDÉSEI

BEVEZETÉS

A cikkemben körül szeretném járni korunk egyik leggyakrabban emlegetett, hadtudományi-, és biztonságpolitikai fogalmának, az ún. „*aszimmetrikus hadviselésnek, és fenyegetésnek*” a lényegét, tisztázni szeretném e kategória belső tartalmát, és megadni a tiszta definícióját, valamint pár gondolatot elmondani hazánk légterének aszimmetrikus fenyegetettségéről.

Cikkem írásánál, előadásom megtartásánál az motivált, hogy a biztonságpolitikai (katonai) szakértők folyamatosan használják, egyfajta paradigmaként funkcionáltatják ezt a fogalmat, azonban mégsem találni a hazai szaksajtóban egyetlen olyan elemzést sem, ami az aszimmetrikus hadviselés alapvető kérdéseit tisztázná, megadná a definícióját, és ebből kiindulva vezetné le a biztonságpolitika válaszát. Ha elemezzük ezeket a tudományos közleményeket, azt tapasztalhatjuk, hogy axiómaként kezelik ezt a fenyegetést, hadviselési stratégiát, és sokszor összemossák, egyenlőségjelet tesznek a terrorizmus és az aszimmetrikus hadviselés közé.

Kutatási módszerként alkalmaztam:

- A releváns, főleg Egyesült Államokbeli, kutatások, műveleti tapasztalatok eredményeinek az összegzését.
- A hazai szaksajtóban eddig megjelent információk elemzését.
- Végül pedig a saját eredmények, és a tárgyalt tanulmányok alapján következtetések levonását.

Háborúkban, fegyveres konfliktusokban állandóan jelen vannak különbségek, eltérések (aszimmetriák) a résztvevő felek között, azok mennyiségi, minőségi és morális jellemzői vonatkozásában.

Egyszerű, felületes megfigyelés (történelmi tapasztalat), hogy egyes időszakokban (háborúkban) a végeredmény szempontjából ezek a KÜLÖNBSÉGEK, NEVEZZÜK A TOVÁBBIAKBAN ASZIMMETRIÁNAK, nem játszottak szerepet, míg más konfliktusok végkimenetelében szignifikáns szerepet játszottak. Ez a leegyszerűsítő nézőpont nem veszi figyelembe nem árnyalja azt a tényt, hogy egyes hadviselő felek kimondottan ezekre, az aszimmetriákra építik fel a stratégiájukat.

Ezt alapozta már a kínai Szun-Ce is, aki szerint: minden hadviselés a megtévesztésen alapszik, továbbá azt javasolja, hogy az összevont, koncentrált erővel bíró, erős ellenséget kerüljük el, és csak a hadicsellel megtévesztett ellenséget támadjanak meg. SZUN-CE TULAJDONKÉPPEN, MAI KATEGÓRIÁKKAL, A STRATÉGIAI ASZIMMETRIÁT HELYEZTE FÓKUSZBA, vagyis egy lehetséges stratégiát a meglévő aszimmetriára építette fel, ami kísértetesen hasonlatos azzal a jelenséggel, amivel napjainkban az Egyesült Államoknak és szövetségeseinek, a NATO-nak kell szembe néznie.

1. Az aszimmetrikus hadviselés (fenyegetés) definíciója, koncepcionális alapjai

Az egységes értelmezés, a „*tiszta gondolati elemzés*” megköveteli egy átfogó (komplex) definíció megalkotását, hiszen csak egy ilyen közös platform biztosíthatja az előremutató diskurzust. Szinte az összes releváns szakértő megállapítja, hogy az aszimmetrikus hadviselés nem új kategória, hiszen már a bibliai Dávid és Góliát példázata is az aszimmetrikus képességekkel bíró hadakozók közötti eltérő stratégiára alapozott hadviselést mutatta meg. Ezzel szemben egységes definíció, és az aszimmetrikus fenyegetésre adott válaszok stratégiája csak a közelmúltban született meg, hiszen az érdemi hadtudományi, biztonságpolitikai kutatómunka csak a 2001. szeptember 11-i terroristatámadás után indult meg, amikor is az USA, és az európai szövetségeseinek a terrorizmus elleni globális harc került a biztonságpolitikai erőfeszítéseik középpontjába.

Jól példázza ezt, hogy az amerikai Nemzetvédelmi Egyetem (National Defense University, Washington)¹ 1998-ban még úgy definiálta az aszimmetrikus hadviselést, mint egy „*nem fair (unfair)*” hadviselési formát. Ez a definíció erősen szubjektív értékítéleten alapult, és a gyakorlati stratégiáknak legtöbbször nem egyértelmű, nem kezelhető kategóriát képezett.

Az 1999-ben, a Joint Strategy Review folyóiratban, megfogalmazott definíció megkísérelt egy szélesebben értelmezett, a „*politikacsinálók*” (döntéshozók), és a katonák számára is emészthetőbb fogalmat alkotni, az ún. „*aszimmetrikus megközelítés (nézőpont)*” bevezetésével.

Mely szerint „*az ellenség stratégiája arra irányul, hogy megkerülje, kijátssza, vagy aláássa az Egyesült Államok erősségeit úgy, hogy kihasználja annak gyengeségeit olyan módszerek alkalmazásával, amik szignifikánsan eltérnek az USA által elvárt műveleti eljárásoktól.....általában a pszichológiai hatásokat helyezi előtérbe, mint a sokkhatás, vagy zavarkeltés, ami kihatással van az amerikai kezdeményező készségre, (harci) akaratra (morálra), illetve cselekvési szabadságra.*

Az aszimmetrikus megközelítés az ellenség sebezhetőségének alapos értékelésén alapul, gyakran alkalmaz innovatív, nem hagyományos harci eljárásokat, fegyvereket, vagy technológiákat. Az aszimmetrikus hadviselés megjelenhet a katonai műveletek teljes spektrumában, lehet harcászati, hadműveleti, és hadászati (stratégiai) is.”²

Ez a definíció kísérletet tett a hivatalos gondolkodás kiterjesztésére, túlment a terrorizmussal való egyenlőségen, és a szubjektív elemekkel való leíráson, azonban több hiányosságot is tartalmaz. Először is túlságosan kötődik a jelenlegi amerikai biztonságpolitikai helyzethez, kihívásokhoz, és stratégiai környezethez, vagyis nem eléggé általános (átfogó) jellegű. Másodszor pedig az ún. „*negatív aszimmetriát*” tartalmazza csak, ami abból indul ki, hogy az USA mindenkivel szemben már eleve nagy technológiai, katonai, és gazdasági fölényből indul, így nem tárgyalja az olyan szituációkat, amelyekben egyenrangú, vagy közel egyenrangú felek alkalmazzák egymás ellen az aszimmetrikus eljárásokat, vagyis az aszimmetriára alapozzák a teljes stratégiájukat.

¹ Strategic Assessment 1998: Engaging Power for Peace (Washington, D.C.: Institute for National Strategic Studies, National Defense University, 1998)

² Joint Strategy Review 1999, Washington, DC: The Joint Staff, 1999, p. 2.

Steven Metz és Douglas V. Johnson II.³ megkísérelt egy általánosabb, komplexebb definíciót alkotni, ami az előzőekben felsorolt hiányosságokat kiküszöbölheti.

„A katonai és a nemzetbiztonsági területeken értelmezve, az aszimmetria gyakorlatilag, a szembenálló féltől eltérő cselekvési változatokat (műveleteket), szervezeteket, és gondolkodási módot képvisel, abból a célból, hogy maximalizálja a saját előnyeit, és kiaknázza az ellenség gyengeségeit, valamint megragadja a kezdeményezést, vagy nagyobb cselekvési szabadságot nyerjen. Az aszimmetria lehet politikai-stratégiai, vagy katonai-stratégiai, illetve ezek kombinációja is.”

A szerző páros szerint ez a gyakorlatban különböző METÓDUSOKAT, TECHNOLOGIÁKAT, SZERVEZETI KERETEKET, IDŐPERSPEKTÍVÁKAT, illetve EZEK KÜLÖNFÉLE KOMBINÁCIÓJÁT JELENTI, valamint megragadható egy sor egyéb jellemző segítségével, mint például az aszimmetria dimenzióival, szintjeivel, és formáival.

2.1. Az aszimmetria dimenziói

A stratégiai aszimmetria lehet POZITÍV, vagy NEGATÍV JELLEGŰ egyaránt. Ez tulajdonképpen a szembenálló felek nézőpontjától, relatív helyzetétől determinált. A pozitív aszimmetria szemszögéből, például az Egyesült Államok nagy hangsúlyt fektet a magas szintű kiképzésnek, a szakszerű vezetésnek, és az azt támogató csúcstechnológiát megtestesítő vezetéstechnikai infrastruktúrának, és haditechnikai arzenálnak. Ez a stratégia ennek a releváns fölénynek a kiaknázására épít, míg a negatív aszimmetria nem a saját erősségekre alapoz, hanem az ellenség gyengeségeiből kíván eredményeket elérni. E fogalmakból adódik, hogy az USA által vezetett koalíciók a negatív aszimmetria által képviselt fenyegetések elhárítására kell, hogy készüljenek.

Az aszimmetria rendelkezik egyfajta IDŐBELISÉGGEL is, ami egy IDŐHORIZONTOT, IDŐTÁVOT rendel hozzá. Az aszimmetria lehet RÖVID-, ILLETVE HOSSZÚ IDŐTÁVOT átfogó egyaránt. A hadtörténelem számtalan példát tud szolgáltatni mindkét fajtára. A rövidtávú aszimmetriára jó példa a II. világháborús villámháborús időszak, ami a kezdetekben a náci német hadigépezet számára pozitív aszimmetriát biztosított, de egy-két év után a Szovjetunió kiegyenlítette az aszimmetriából fakadó hátrányait. Az 1999-es dél-szláv válságnál is, a Szövetségesekhez képest kezdetleges légvédelmi rendszerrel bíró szerbek is megtalálták az ellenszerét a hatalmas szám-, és technológiai fölényben lévő ellenséggel szembeni harcban: mégpedig a széttelapítás, álcázás, megtévesztés eszközeivel a légi csapások hatékonyságát erősen lerontották.

A hosszú távú aszimmetria már sokkal ritkábban valósult meg, bár egyes nagyhatalmak, bizonyos történelmi időszakokban sikerrel megtartották pozitív aszimmetriából fakadó előnyeiket, azonban hosszabb távon a kiegyenlítődés felé mozdult el a legtöbbször az egyensúly.

A stratégiai aszimmetria lehet SZÁNDÉKOLTAN ELŐIDÉZETT, vagy már jó ideje meg lévő, gyakorlatilag a szembenálló felek relatív helyzetéből fakadó ALAP ASZIMMETRIA. A sikert sokszor

³ Steven Metz és Douglas V. Johnson II. Asymmetry and U.S. military strategy: definition, background, and strategic concepts; (5., 6. oldal), <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=223>, (2008. 04. 06.)

nem garantálta az alaphelyzetben már meglévő fölény, mert például a Vietkong is sikerrel alkalmazta Dél-Vietnámmal, és az USA-val szemben az aszimmetriára alapozott gerilla hadviselést. A példák elemzése azt mutatja, hogy a reagáló stratégiának rugalmasnak, adaptálódónak kell lennie, ha egy stratégiai aszimmetriára alapozott hadviselő felet le akarnak győzni.

Az aszimmetrikus fenyegetések kockázati szintje lehet ALACSONY-, VAGY MAGAS RIZIKÓ FAKTORÚ is. Az elsőrangúan kiképzett, feltöltött és harckész erők alkalmazása, illetve a siker, vagy a bukás valószínűsége magas kockázati tényezőjű aszimmetriát jelent. A nagy anyagi ráfordításokat igénylő csapatok fenntartása, nem beszélve a bevetésükről aszimmetrikus fenyegetésekkel szemben, komoly kockázatot jelent, gondoljunk csak a USS COLE Adeni terrortámadására, ahol milyen csekély ráfordítással, milyen hatalmas eredményt értek el a terroristák. Ugyanakkor a terrorizmus oldaláról nézve: alacsony ráfordítás, várhatóan nagy eredmény, és alacsony kockázati szint a jellemző.

Az ASZIMMETRIKUS FENYEGETÉSEKRE REAGÁLÓ STRATÉGIA KOHERENCIÁJA MÁS STRATÉGIÁKKAL, biztonságpolitikai eszközökkel nagy jelentőséggel bír. A fenyegetések rendkívül összetettek, ezért az ellene való fellépésnek is komplex stratégiát, egyeztetett, összehangolt stratégiákkal vezéreltnek kell lennie. Össze kell hangolni a diplomáciai, gazdasági, katonai és egyéb jellegű akciókat, hogy azok interferenciája az erősítés irányába mutasson.

Az aszimmetria lehet ANYAGI, VAGY PSZICHOLÓGIAI JELLEGŰ is, bár ezek egymással kölcsönös kapcsolatban vannak. Az anyagi aszimmetria sokszor eredményez pszichológiaiakat is. A manipulatív technikákat alkalmazó, a pszichológiai aszimmetriát megcélzó felek sok sikert könyvelhettek el. (mongolok, aztékok, zulusok, stb.) A leghatékonyabb a kettő kombinációja, bár a pszichológiai előnyök sokszor kevesebb ráfordítással is biztosíthatóak.

2.2. Az aszimmetria szintjei

Az aszimmetria a HADMŰVELETI SZINTEN sokszor megvalósult már a történelem során. Gondoljunk csak a németek tengeralattjárókra alapozott hadviselésére, ami alapvetően a britek hagyományos hadihajós fölényét hivatott ellensúlyozni, vagy a városi hadviselésre kényszerített, nagyobb mobilitással, és tüzerővel rendelkező, ellenség megakadályozására az erősségeinek érvényre juttatásában. (Sztálingrád)

A KATONAI-STRATÉGIAI ASZIMMETRIA esetén a teljes katonai alkalmazás, a végrehajtandó műveletek az aszimmetrián alapulnak, a szimmetrikus módszerekre csak járulékosan támaszkodnak. (Mao Ce-tung, Blitzkrieg, stb.)

A POLITIKAI-STRATÉGIAI ASZIMMETRIA esetén nem katonai eszközök alkalmazásával érik el a katonai előnyök kiaknázását. Ez a stratégia Észak-Vietnám esetén eredményes volt, ahol olyan képet sikerült a külvilág felé mutatni, ami az erkölcsi, morális fölényüket erősítette az agresszorként beállított Egyesült Államokkal szemben, míg ugyanez nem sikerült sem Milosevicsnek, sem Szaddam Husszeinnak.

2.3. Az aszimmetria formái

Aszimmetria tetten érhető a MÓDSZEREK, ÉS ELJÁRÁSOK szintjén is, ami eltérő műveleti koncepciót, és harcászati doktrínát jelent. (gerilla hadviselés vs. hagyományos műveleti koncepció, légi deszant, légi mobil műveletek alkalmazása vs. hagyományos gyalogos hadviselés, stb.)

TECHNOLÓGIAI ASZIMMETRIA nagyon gyakori jelenség volt a hadtörténelem során. (vietnámi háború, afganisztáni tálibok vs. Egyesült Államok, stb.)

ASZIMMETRIA AZ „AKARATBAN”, A HADVISELÉS ERKÖLCSI OLDALÁBAN. Ha egy állam az alapvető érdekeiért, a nemzet, az állam megmaradásáért küzd, akkor az akarati tényezők megsokszorozhatják a katonai erőt, míg egy megszálló, nem létfontosságú célokért hadakozó fél katonái harci akaratát legtöbbször közel sem olyan acélos, ami megmutatkozhat a katonai eredményességben is.

SZERVEZETI ASZIMMETRIA, hasonlóan, mint a technológiai, döntő jelentőséggel bírhat a hadjáratok kimenetelében, hiszen a szervezeti keretek, a team-munkára alapozott hadviselés, a döntéshozatali munka szignifikánsan determinálja az optimális műveleti koncepciót, és sikerességet.

3. Aszimmetrikus fenyegetések a légtérből

Potenciális fenyegetést jelentenek a légi támadó eszközök fejlődése és (káros) proliferációjának a folyamata, a technológia transzferének egyre nagyobb szabadsága, ami lehetővé teszi egyre több államnak, sőt csoportoknak az ilyen eszközök előállítását, nem beszélve a fegyverkereskedelem okozta veszélyektől.⁴

A LEVEGŐBŐL, LÉGTÉRBŐL KIINDULÓ TERRORFENYEGETETTSÉGET, az ikertornyok és a Pentagon elleni támadások után nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hiszen mi is a nyugat része vagyunk már, és a terror elleni háborúban az Egyesült Államok mellett állunk.

A légtérből kiinduló terrorfenyegetés növekedése már napjainkban is érzékelhető, hiszen jól szervezett terrorista csoportok léteznek, amik rendkívül alapos, mindenre kiterjedő tervezés után nagymértékű rombolásra, károkozásra (mérgezésre, fertőzésre, pszichés nyomásgyakorlásra stb.) alkalmas pusztító- és hordozó eszközökhöz juthatnak. Platformként használhatják az akár jogosan igénybevett, vagy már a földön eltulajdonított, vagy akár eltérített polgári repülőgépeket, amelyek pusztító eszközként való alkalmazása ma már jelentős fenyegetést jelent hazánk számára is.

A helyzetet bonyolítja, hogy ezek a bűnözői csoportok képesek lehetnek „kis repülőgépek” „harci töltettel” (mérgező, robbanóanyaggal) való feltöltésére, majd a terroristatámadásra kijelölt célpontokra való irányítására és a támadás végrehajtására. A kisgépes platformon kívül, elképzelhető hogy „komolyabb” harci technikát is igénybe vesznek, és akár helikoptert, pilótánélküli repülőgépet, vagy a legsötétebb verzió szerint harcászati ballisztikus rakétát vetnek be. Az ilyen támadás összetettségét, és

⁴ Az elmúlt évben híradások szóltak arról az incidensről, amikor a spanyol partoknál ballisztikus rakéta főbb alkatrészeket szállító hajót „fogtak” spanyol haditengerészek. A címzett nagy valószínűséggel valamelyik közel-keleti állam, vagy terrorszervezet lehetett.

az ellene való fellépés nehézségét mutatja, hogy a támadás indulhat az országhatáron túlról, de akár az országon belülről is, ami a válaszlépésre számított reakcióidőt tekintve nyugtalanító.

A REGIONÁLIS INSTABILITÁSBÓL EREDŐ LÉGI KIHÍVÁSOK alapvetően a térség gazdasági-, társadalmi fejletlenségéből, demokrácia deficitéből és a hosszú évszázadok óta megoldatlan bonyolult vallási-, etnikai ellentéteiből származtathatók.

A klasszikus értelemben vett katonai kihívások és fenyegetések lényegesen csökkentek, azonban az instabilitás önmagában is lehetőség a légi fenyegetési formák megjelenésére, így nem zárhatók ki a légtér felhasználásával végrehajtott támadás sem. A potenciális támadás platformja és célpontjai, a felhasznált pusztító (mérgező) anyag hasonló lehet, mint az előbbieken: legvalószínűbb a kis (sport) repülőgépek használata.

Természetesen nem csak terroristatámadással kell számolnunk a térségből, hiszen a szervezett bűnözés (kábitószer, fegyver-, hasadóanyag- és embercsempészet, stb.), és akár a repülés nemzetközi szabályainak megszegése, „*balkáni*” olvasatú alkalmazása is veszélyeztetheti a légterünk biztonságát.

A TÖMEGPUSZTÍTÓ ESZKÖZÖK ÉS HORDOZÓ ESZKÖZEIK gyártási technológiai transzferének robbanásszerű terjedése potenciális veszélyt jelent hazánk számára. Köztudomású tény, hogy a jelentősebb terrorszervezetek tettek már kísérletet hasadóanyag megszerzésére, valamint a volt Szovjetunió néhány utódállamából kikerülhetnek (kikerülhettek) ilyen anyagok.

Fontos elem az **ORSZÁG TERÜLETÉN KÍVÜLI KATONAI MŰVELETEK SORÁN** a magyar katonai kontingenst veszélyeztető légi fenyegetettség, ami természetesen nem választható szét a koalíciós erők fenyegetettségétől, annak szerves részét képezi. Ezenkívül hazánk ilyen műveletekben való részvétele támadást indukálhat hazai célpontjaink ellen is a konfliktus állami-, vagy „*állam alatti*” szervezetei részéről, ami különösen veszélyes lehet, ha az adott állam (csoport, szervezet) rendelkezik atomfegyverrel, vagy akár képes „*piszkos bombát*” készíteni.

Kevés szó esik manapság arról a biztonsági kockázatról, ami az ún. kézi (vállról indítható) **LÉGVÉDELMI RAKÉTA FEGYVEREK ILLEGÁLIS KEZEKBE KERÜLÉSÉVEL** és polgári, vagy akár katonai repülőeszközök elleni alkalmazása, vagy azzal való fenyegetés komoly károkat okozhat.

BEFEJEZÉS

Cikkemben bemutattam korunk egyik legfontosabb biztonságpolitikai kategóriájának, az aszimmetriának, az aszimmetrikus fenyegetésnek a definícióját, e jelenség különböző oldalait, valamint légtérből potenciálisan, a Magyar Köztársaság irányába mutató, számba vehető az aszimmetrikus fenyegetéseket.

Ez a rövid dolgozat, és a konferencia előadás csak a kezdet ebben a témakörben, egyfajta vitaindító, problémafelvető gondolatoknak szántam. Várom a reakciókat, és én is további kutatásokat kívánok folytatni a témakörben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] KRAJNC ZOLTÁN: A légierő megváltozott szerepe a XXI. század hadviselésében, Geopolitikai Tanács, Műhelytanulmányok 2006/7.
- [2] STEVEN METZ - DOUGLAS V. JOHNSON II.: Asymmetry and U.S. military strategy: definition, background, and strategic concepts; (5., 6. oldal), <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=223>, (2008. 04. 06.);
- [3] Strategic Assessment 1998: Engaging Power for Peace (Washington, D.C.: Institute for National Strategic Studies, National Defense University, 1998);
- [4] Joint Strategy Review 1999, Washington, DC: The Joint Staff,